

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

۱۰۶۳۹

دانشگاه باقر العلوم

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته علوم سیاسی

عنوان

تأثیر جهانی شدن
بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران
(با تأکید بر فرهنگ)

استاد راهنما

جناب آقای دکتر محمد ستوده آرانی

۱۳۸۷ / ۲ / ۲۳

استاد مشاور

حجة الاسلام والمسلمین دکتر نجف لکزایی

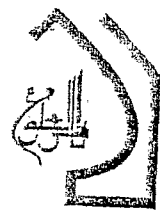
نگارش و پژوهش

شهریار نجف پور

کتابخانه
دانشگاه باقر العلوم
شهریار نجف پور

۱۳۸۵

۱۰ / ۰۳ / ۹

دانشگاه باقر العلوم

بسمه تعالی

صورت جلسه دفاع از پایان نامه تحصیلی

تاریخ:
شماره:
پیوست:

با تأییدات خداوند متعال و با استعانت از الطاف حضرت ولی عصر (عج) جلسه دفاع از پایان نامه
مختم آقای میرزا... دانشجوی رشته ... گرایش ... در مقطع ...
تحت عنوان ... با حضور هیأت داوران مؤسسه آموزش عالی باقرالعلوم (ع) برگزار گردید. نظر
در تاریخ ... با حضور هیأت داوران به شرح زیر اعلام می گردد:

قبول با امتیاز عالی
 دفاع مجدد
 غیر قابل قبول
نمره ۱۹

اعضای هیأت داوران	نام و نام خانوادگی	رتبه علمی	امضا
۱) استاد راهنما	جناب آقای دکتر سوره		
۲) استاد مشاور (۱)	جناب آقای دکتر...		
۳) استاد مشاور (۲)	جناب آقای دکتر...		
۴) استاد ناظر	جناب آقای دکتر...		
۵) نماینده کمیته تحصیلات تکمیلی	جناب آقای دکتر...		
نام و امضای	مسئول امور پایان نامه ها	نام و امضای	مدیر برنامه ریزی و خدمات آموزشی

توضیح: باتوجه به آیین نامه پایان نامه های مؤسسه امتیاز پایان نامه ها به شرح زیر مشخص می گردد.

الف) کارشناسی	ب) کارشناسی ارشد
۱- نمره ۱۸ الی ۲۰ عالی	۱- نمره ۱۸ الی ۲۰ عالی
۲- نمره ۱۶ الی ۱۷/۹۹ بسیار خوب	۲- نمره ۱۶ الی ۱۷/۹۹ بسیار خوب
۳- نمره ۱۴ الی ۱۵/۹۹ خوب	۳- نمره ۱۴ الی ۱۵/۹۹ خوب
۴- نمره ۱۰ الی ۱۳/۹۹ قابل قبول	۴- نمره ۱۲ الی ۱۳/۹۹ قابل قبول
۵- نمره کمتر از ۱۰ غیر قابل قبول	۵- نمره کمتر از ۱۲ غیر قابل قبول

* محاسبه میانگین ارزشیابی اعضای هیأت داوران توسط نماینده شورای پژوهشی انجام می گیرد.

تقدیریم به:

به پدر و مادر عزیز و مهربانم که با همه مشکلات و سختی‌های زندگی ساختند و چونان شمع می‌سوختند تا من به تحصیل بپردازم.

تقدیر و تشکر

بر خود لازم می‌دانم به مصداق حدیث شریف، «مَنْ لَمْ يَشْكُرِ الْمَخْلُوقَ لَمْ يَشْكُرِ الْخَالِقَ» از کلیه عزیزان و سرورانی که در تهیه و تدوین این پژوهش، مرا یاری و مساعدت فرمودند، خصوصاً استاد ارجمندم، «جناب آقای دکتر محمد ستوده» که با راهنمایی‌های ارزنده و مشفقانه خویش، چراغ راهم بودند و زحمات بسیاری را در این جهت متقبل شدند، و همچنین از استاد بزرگوaram، «جناب آقای دکتر نجف لک‌زائی»، که مشاوره این اثر را بر عهده داشتند، تشکر و قدردانی را داشته باشم، و در نهایت از دوست فاضل و ارجمندم جناب آقای محسن کبیری که در مطالعه و بازبینی این اثر بنده را مساعدت و راهنمایی فرمودند، تشکر می‌نمایم.

چکیده

در حال حاضر جهانی شدن با رشد و گسترش تکنولوژی ارتباطات و اطلاعات، کشورها را در سطوح مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و امنیتی، تحت تأثیر قرار داده است؛ این تأثیرات می‌تواند بدو صورت، محدودیت‌ها و فرصت‌ها ظاهر شود. از سوی دیگر نگاه سنتی به امنیت ملی تغییر یافته است و مفهوم نوین امنیت جنبه‌های مختلف کیفی و نرم‌افزاری آن را نیز در بر می‌گیرد و امنیت کشورها متأثر از ابعاد مختلف جهانی شدن می‌باشد. پیامدها و تأثیرات جهانی شدن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران صرفاً محدود کننده و یا تهدیدزا نیست، بلکه مفاهیم برآمده از آن می‌تواند فرصت‌ها و امکاناتی را برای ایران در زمینه فرهنگ توسعه، حقوق شهروندی و جامعه مدنی به همراه آورد که در صورت استفاده و بکارگیری آن می‌تواند در تنظیم روابط دولت و ملت مؤثر واقع شود و در نتیجه ضریب امنیت ملی کشور را افزایش دهد و کشور را در کنترل تأثیرات محدودیت کننده جهانی شدن؛ مانند تنش‌های قومی، مسئله هویت و ارزشها کمک نماید.

فهرست مطالب

- ۱- مقدمه: طرح تحقیق..... ۱
- ۱- بیان مسئله ۲
- ۲- علت انتخاب موضوع و اهمیت آن..... ۳
- ۳- سابقه پژوهش ۳
- ۴- سؤال اصلی پژوهش ۳
- ۵- فرضیه پژوهش..... ۳
- ۶- مفاهیم و متغیرها..... ۴
- ۷- سؤالات فرعی پژوهش ۵
- ۸- پیش فرض های پژوهش ۵
- ۹- اهداف پژوهش ۵
- ۱۰- روش پژوهش ۵
- ۱۱- روش گردآوری اطلاعات و چارچوب نظری ۶
- ۱۲- سازماندهی پژوهش ۶

فصل اول: مفاهیم، کلیات و چارچوب نظری.....	۷
مقدمه	۸
۱- جهانی شدن	۹
الف) پیشینه تاریخی جهانی شدن.....	۹
ب) مشکلات تعریف جهانی شدن.....	۱۲
۱- گستردگی موضوع و چند وجهی بودن پدیده یا فرآیند جهانی شدن.....	۱۲
۲- مرحله انتقالی	۱۲
۳- مشکل نظری و نوپا بودن نظریه پردازی	۱۲
ج) تعاریف جهانی شدن.....	۱۳
تعریف جهانی سازی.....	۱۶
تفاوت جهانی شدن با جهانی سازی	۱۸
جهانی شدن به مثابه یک پروژه.....	۱۸
جهانی شدن به مثابه یک فرآیند یا پروسه تاریخی.....	۲۰
د) نظریه‌های جهانی شدن	۲۱
۱- نظریه‌های مارکسیستی و نئومارکسیستی در مورد جهانی شدن.....	۲۲
۲- نظریه‌های لیبرالیستی و جهانی شدن	۲۴
ه) ابعاد جهانی شدن	۲۸
۱- جهانی شدن اقتصادی.....	۲۹
۲- جهانی شدن سیاست	۳۰
۳- جهانی شدن فرهنگ	۳۲
رابطه فرهنگ و جهانی شدن.....	۳۳
الف - همگونی فرهنگی.....	۳۳
ب - خاص‌گرایی فرهنگی	۳۶

۳۸	ج - همزیستی و تحوّل فرهنگی
۳۹	۲- امنیّت ملی
۳۹	الف: تعریف امنیّت ملی
۴۱	ب: نظریه‌های امنیّت ملی
۴۲	۱- نظریه‌های سنتی امنیّت (امنیت سخت افزاری)
۴۲	۲- نظریه‌های مدرن امنیّت (امنیت نرم افزاری)
۴۳	۳- نظریه‌های امنیّتی فراساختارگرایان
۴۷	ج: ابعاد امنیّت ملی
۴۷	۱- امنیّت اقتصادی
۴۸	۲- امنیّت سیاسی
۴۹	۳- امنیّت فرهنگی
۵۱	جمع‌بندی
۵۲	فصل دوم: امنیّت ملی جمهوری اسلامی ایران
۵۳	مقدمه
۵۴	۱- تعریف امنیّت ملی جمهوری اسلامی ایران
۵۵	۲- دیدگاه‌های مربوط به امنیّت ملی
۵۵	الف - دیدگاه سخت افزاری
۵۷	ب - دیدگاه نرم‌افزاری
۵۹	۳- سیاست‌های امنیّتی ایران
۶۰	الف - دوران انقلاب (۱۳۵۷-۱۳۵۹)
۶۳	ب - دوران جنگ (۱۳۵۹-۱۳۶۷)
۶۵	ج - دوران بازسازی و توسعه (۱۳۶۷-۱۳۸۵)

۶۶	۴- شاخص‌های امنیّت ملی جمهوری اسلامی ایران
۶۷	الف - امنیّت اقتصادی جمهوری اسلامی ایران
۶۷	تعریف امنیّت اقتصادی
۶۸	مؤلفه‌های اقتصادی در تأمین «امنیت ملی»
۶۸	ب - امنیّت سیاسی جمهوری اسلامی ایران
۶۸	تعریف امنیّت سیاسی
۶۹	جهانی شدن و امنیّت سیاسی جمهوری اسلامی ایران
۷۲	ج) جهانی شدن و امنیّت فرهنگی
۷۲	تعریف امنیّت فرهنگی
۷۳	۱- تهاجم فرهنگی
۷۴	۲- گسترش تجدد و فرهنگ مصرف
۷۵	جهانی شدن و امنیّت فرهنگی جمهوری اسلامی ایران
۷۷	جمع بندی
فصل سوم: جهانی شدن و محدودیت‌های امنیّت ملی جمهوری اسلامی ایران «با تأکید بر امنیّت فرهنگی»	
۷۸	مقدمه
۷۹	۱- مسئله قومیت
۸۱	جهانی شدن و مسئله قومیت در ایران
۸۴	مسئله‌ی قومیت در ایران
۸۵	الف) بحران کردستان
۸۷	ب) بحران آذربایجان
۸۸	ج) بحران بلوچستان

۸۹ (د) بحران خوزستان
۹۱ ۲- مسئله هویت
۹۱ تعریف هویت
۹۳ (الف) ویژگی‌های هویت
۹۳ ۱- چند لایگی
۹۴ ۲- پویایی
۹۴ (ب) نسبی شدن هویت در عصر جهانی
۹۶ (ج) بحران هویت
۹۶ ۱- تعریف بحران هویت
۹۷ ۲- شاخصه‌های بحران هویت
۹۷ (الف) بیگانگی
۹۷ (ب) تنش‌ها و آشوب‌های اجتماعی
۹۷ (ج) مدگرایی
۹۸ (د) وازدگی در مقابل فرهنگ بیگانه
۹۸ (ه) تقویت و تضعیف
۹۸ (و) تعارض هویت‌ها
۹۹ سابقه هویت و هویت ملی در ایران
۱۰۱ هویت ایرانی پس از پیروزی انقلاب اسلامی
۱۰۲ بحران هویت و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران
۱۰۴ ۳- مسئله ارزش‌ها
۱۰۵ (الف) ارزش‌ها و امنیت ملی
۱۰۶ (ب) جهانی شدن و ارزش‌ها
۱۰۸ (ج) ارزش‌های بومی (اسلامی - ایران)

۱۱۰ (د) ارزش‌های وارداتی (فرهنگ مصرفی)
۱۱۳ جمع‌بندی
فصل چهارم: جهانی شدن و فرصت‌ها و امکانات امنیّت ملی جمهوری اسلامی ایران «با تأکید بر امنیّت فرهنگی»	
۱۱۴
۱۱۵ مقدمه
۱۱۸ آثار و پیامدهای کلی جهانی شدن
۱۱۸ ۱- افزایش آگاهی‌های عمومی
۱۱۸ ۲- افزایش سواد و تحصیلات
۱۱۹ ۳- ایجاد و تقویت فرهنگ توسعه
۱۲۰ الف) فرآیند جهانی شدن و توسعه‌ی سیاسی
۱۲۲ ب) فرآیند جهانی شدن و مشارکت سیاسی
۱۲۳ شاخصه‌های مشارکت سیاسی
۱۲۴ الف) احزاب
۱۲۵ ب) انتخابات
۱۲۶ ج) مطبوعات و رسانه‌های گروهی
۱۲۶ ۱- نقش مطبوعات در عرصه توسعه‌ی فکری
۱۲۷ ۲- آزادی مطبوعات و ثبات و امنیّت کشور
۱۲۹ ج) فرآیند جهانی شدن و گسترش احزاب
۱۳۱ نقش احزاب در یکپارچگی و امنیّت آن
۱۳۲ مقایسه کشور از نظر امنیّت ملی در دو دوره پیش و پس از دوم خرداد
۱۳۲ ۱- در سطح بین‌المللی
۱۳۳ ۲- در سطح حرکت‌های تجزیه طلب

۱۳۳	۳- در سطح حرکت‌های برانداز.....
۱۳۴	۴- در سطح اقلیت‌های قومی و مذهبی.....
۱۳۵	۵- در سطح شکاف دولت-ملت.....
۱۳۵	(د) فرآیند جهانی شدن و حقوق شهروندی.....
۱۳۶	تعریف حقوق شهروندی.....
۱۳۸	(ه) جهانی شدن و جامعه‌ی مدنی.....
۱۴۱	الف) تعریف جامعه‌ی مدنی.....
۱۴۲	ب) شاخص‌های جامعه‌ی مدنی.....
۱۴۳	۱- قانون‌مندی.....
۱۴۴	۲- مشارکت تمام گروه‌ها در تصمیم‌گیری‌های جامعه.....
۱۴۵	۳- برخورد آزادانه آراء و اندیشه‌ها.....
۱۴۵	۴- نظارت مردم بر نهادهای قدرت.....
۱۴۶	۵- آزادی مطبوعات و فعالیت احزاب سیاسی.....
۱۴۶	۶- تکثرگرایی.....
۱۴۷	۷- سایر مؤلفه‌ها و ویژگی‌های جامعه‌ی مدنی.....
۱۴۹	جمع‌بندی.....

نتیجه‌گیری..... ۱۵۰

الف) راهکارهای سیاسی..... ۱۵۲

ب) راه کارهای اقتصادی..... ۱۵۲

ج) راه کارهای فرهنگی..... ۱۵۳

فهرست مطالب..... (ح)

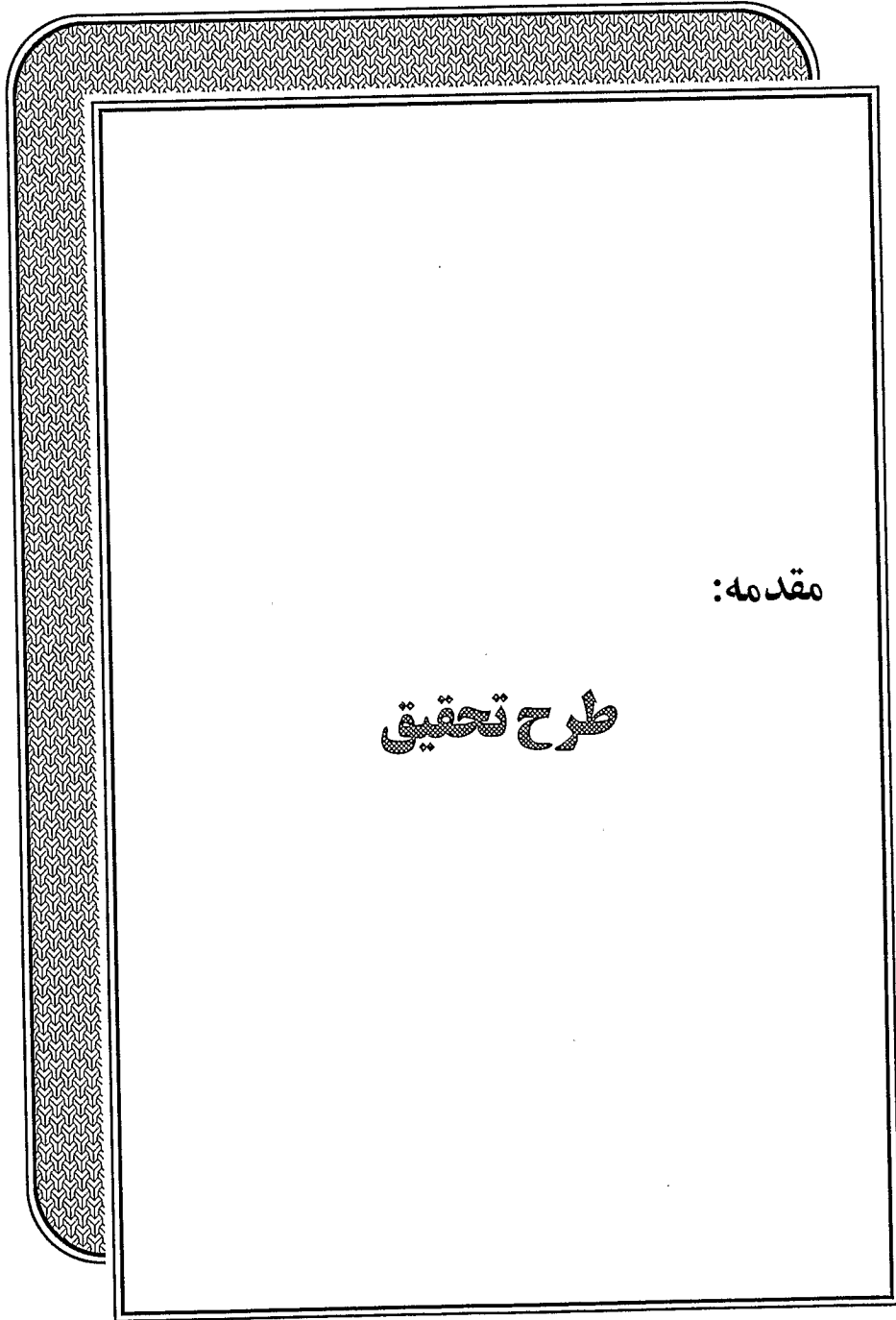
فهرست منابع..... ۱۵۴

۱- منابع فارسی..... ۱۵۵

الف) کتابها..... ۱۵۵

ب) نشریات..... ۱۶۰

۲- منابع لاتین..... ۱۶۲

مقدمه:

طرح تحقيق

۱- بیان مسئله

بحث از امنیت ملی کشورها یکی از موضوعات و مسائل اساسی و حیاتی کشورها محسوب می‌گردد، و در حال حاضر امنیت از بعد سخت‌افزاری و نگاه سنتی خارج شده و جنبه‌های نرم‌افزاری آن از اهمیت خاصی برخوردار گردیده است. دولت‌ها برای تأمین امنیت ملی در سطوح مختلف آن، باید ضمن مطالعه راهبردها و ساز و کارهای اجرایی آن، شرایط و زمینه‌های ملی، منطقه‌ای و جهانی آن را مورد توجه قرار دهند. و در حال حاضر، امنیت ملی کشورها تا حد زیادی متأثر از متغیرهای بیرونی از جمله فرآیند جهانی شدن می‌باشد، و کشورها بدون توجه به ساختار نظام بین‌الملل و مسائل مربوط به آن نمی‌توانند امنیت خویش را تأمین نمایند.

امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران نیز تحت تأثیر این متغیرهاست، ایران به عنوان یکی از بازیگران روابط بین‌المللی، باید ضمن شناسایی دقیق چالش‌ها، محدودیت‌ها و فرصت‌ها، زمینه‌ها و شرایط تأمین امنیت ملی را فراهم سازد. در این رساله تلاش می‌شود تا امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در ارتباط با جهانی شدن با تأکید بر امنیت فرهنگی مورد بررسی قرار گیرد.

۲- علت انتخاب موضوع و اهمیت آن

امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران در طول دو دهه گذشته دستخوش تغییراتی به ویژه در سطح فرهنگی گردیده است، مطالعه آن می تواند ما را در رفع محدودیت ها، چالش ها و استفاده از فرصت ها و تدوین سیاست های توسعه فرهنگی مؤثر کمک نماید.

۳- سابقه پژوهش

در زمینه مسئله جهانی شدن و امنیت جمهوری اسلامی ایران، تنها چند کتاب و مقاله وجود دارد، که بررسی آنها نشان می دهد که خلاء زیادی در این رابطه وجود دارد. مانند کتاب جهانی شدن و پیامدهای آن برای ایران از بهرام نوازی، این کتاب پیامدهای اقتصادی جهانی شدن را برای ایران بیان کرده است و از جنبه های فرهنگی و سیاسی جهانی شدن بحثی نکرده است. و همچنین مقاله با عنوان تأثیر جهانی شدن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران از محمدرحیم عیوضی که بیشتر روی جنبه های سخت افزاری امنیت ملی و جهانی شدن و تأثیرات آن بحث کرده است و از جنبه های نرم افزاری آن بحث نکرده است. بنابر این در پژوهش حاضر سعی بر این است که بحث تأثیرات نرم افزاری امنیت ملی و جهانی شدن تبیین گردد. شاید بتوان گفت که نحوه طرح این موضوع به گونه ای که در این پژوهش دنبال خواهد شد، کمتر مورد توجه واقع شده است.

۴- سؤال اصلی پژوهش

جهانی شدن چه محدودیت ها یا چالش ها و فرصت ها و امکاناتی را برای امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران به ویژه در بُعد فرهنگی ایجاد کرده است؟

۵- فرضیه پژوهش

جهانی شدن از سویی باعث ایجاد محدودیت ها و چالش های امنیتی در زمینه قومیت،

هویت، ارزش‌ها (مصرف‌گرائی) گردیده و از سوی دیگر، فرصت‌ها و امکان‌گسترش فرهنگ توسعه، توسعه سیاسی، حقوق شهروندی و جامعه مدنی را افزایش داده است.

۶- مفاهیم و متغیرها

الف - مفاهیم

جهانی شدن

«جهانی شدن عبارت است از فرآیند فشرده‌گی فزاینده‌ی زمان و فضا که به واسطه‌ی آن مردم دنیا کم و بیش و به صورتی نسبتاً آگاهانه در جامعه‌ی جهانی واحد ادغام می‌شوند.»^(۱)

امنیت ملی

در تعریف امنیت ملی می‌توان گفت:

«امنیت ملی یعنی حفظ راه و روش زندگی قابل پذیرش برای همه مردم و مطابق با نیازها و آرزوهای مشروع شهروندان. این امر شامل رهایی از حمله یا فشار نظامی، براندازی داخلی و نابودی ارزش‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی می‌شود که برای کیفیت زندگی ضروری هستند.»^(۲)

امنیت فرهنگی

عبارت از فقدان تهدید و آسیب علیه ارزش‌ها و هنجارهای فرهنگی جامعه از جمله ارزش‌های هویتی، قومی، مذهبی، زبانی و... می‌باشد.

ب - متغیرها

متغیر مستقل: جهانی شدن

۱. احمد گل محمدی، جهانی شدن، فرهنگ، هویت تهران: نشر نی، ۱۳۸۱، صص ۲۱-۲۰.
۲. علی ربیعی، مطالعات امنیت ملی (مقدمه‌ای بر نظریه‌های امنیت ملی در جهان سوم)، تهران: دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه، ۱۳۸۳، ص ۱۳.

متغیر وابسته: امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران

۷- سوالات فرعی پژوهش

الف - مفهوم جهانی شدن و امنیت ملی چیست و چه دیدگاه‌هایی در این رابطه وجود دارد؟

ب - امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران چیست و از چه مؤلفه‌هایی تشکیل شده است؟
پ - محدودیت و چالش‌های امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، به ویژه در بُعد فرهنگی آن کدام است؟

ج - فرصت‌ها و امکانات جهانی شدن برای امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، به ویژه در بُعد فرهنگی آن کدام است؟

۸- پیش فرض‌های پژوهش

الف - جهانی شدن امنیت ملی کشورها را تحت تأثیر قرار می‌دهد.
ب - در حال حاضر بُعد نرم‌افزاری امنیت از اهمیت خاصی برخوردار است.
ج - تدوین سیاست‌های امنیتی کشور بدون توجه به متغیرهای فرامرزی امکان‌پذیر نیست.

۹- اهداف پژوهش

هدف مهم و اساسی پژوهش بررسی و مطالعه پیامدها و تأثیرات جهانی شدن بر امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران، به ویژه در بُعد امنیت فرهنگی کشور می‌باشد.

۱۰- روش پژوهش

روش پژوهش، به صورت توصیفی و تحلیلی می‌باشد.

۱۱- روش گردآوری اطلاعات و چارچوب نظری

جمع‌آوری اطلاعات به صورت کتابخانه‌ای است و در چارچوب نظری از دیدگاه فراساختارگرایان در امنیت ملی استفاده می‌شود.

۱۲- سازماندهی پژوهش

این پژوهش شامل چهار فصل می‌باشد.

فصل اول؛ کلیات و چارچوب نظری، که از دو قسمت تشکیل شده است.

در قسمت اول، ضمن بررسی مفهوم جهانی شدن و جهانی سازی و تفاوت آن‌ها، و با تبیین

نظریه‌های رایج درباره آن، به ابعاد مختلف جهانی شدن اشاره خواهیم کرد.

در قسمت دوم، نیز مفهوم امنیت و امنیت ملی، نظریه‌های مختلف در راستای امنیت ملی

و ابعاد امنیت ملی بیان خواهد شد.

فصل دوم؛ در این فصل، ابتداء به تعریف امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران خواهیم

پرداخت و سپس سیاستهای امنیتی ایران مورد بررسی قرار گرفته، و در نهایت به شاخص‌های

امنیت ملی ج.ا.ا. خواهیم پرداخت.

فصل سوم؛ در این فصل، چالش‌ها و محدودیت‌های امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران را

در سه بخش مسئله قومیت‌ها، مسئله هویت‌ها و مسئله ارزش‌ها بررسی خواهیم کرد.

فصل چهارم؛ در این فصل نیز، فرصت‌ها و امکانات جهانی شدن برای امنیت ملی ج.ا.ا. در

بخش، گسترش توسعه سیاسی، حقوق شهروندی و جامعه مدنی بیان خواهد شد.